

INFOTEENINDUSE OPTIMEERIMINE HUMANITAARALADEL

L. Peep

Kaasajal kasutavad meedikud ja bioloogid, keemikud ja füüsikud oma teadustööks vajalike andmete hankimiseks väga laialdaselt äärmiselt keerulist aparatuuri, originaalseid katseseadmeid, arvutustehnikat, ülipuhtaid kemikaale jne. Ega tänapäevased humanitaarteadlasedki ainult lugemisega ei piirdu, kuid siiski on neile informatsioonihankimise põhiliseks allikaks semantilised algdokumendid. Olgu need siis käsikirjad, trükisõna või mõni uuelaadilise inimkõne salvestamise viis. Loomulikult avalduvad ühiskonnateaduste arengus reljeefselts kõik teaduse arengule iseloomulikud jooned - ka nende teaduste metodoloogia ning tehnoloogiline arsenal peab sammu kaasajaga.

Ühiskonnateadlased on teaduskaadri erilist tähelepanu vääriv osa. Uue, inimkonnale oma arengu teadlikuks suunamiseks vajaliku ja kasuliku teadmise loomine on humanitaarteadlase tegevuse põhieesmärk. Seostumine praktilise eluga on ühteaegu humanitaarteaduste arengu ülim eesmärk ja alus, toetepinnas. Ühiskondlikult oluliste uudsete probleemide lahendamise on humanitaarteaduste tervikliku kompleksi põhiülesanne.

Uue teadmise tekkimine humanitaaraladel on eriilmeline protsess, mis on tingitud nii sotsiaalsest seadumusest, s.o. neist ülesannetest, mille lahendamisele on orienteeritud teadlased, kui ka tunnetuse objekti, s.o. ühiskondliku elu kogunähtuste omapärast.

Kuni kõige viimase ajani on ühiskonnateaduste infosüsteeme ehitatud samadel põhimõtetel kui loodus- ja täppisteaduste omi, tähelepanuväärsel määral arvestamata kommunikatsiooniprotsessi iseärasusi humanitaarteadustes. Kuigi on tõsiselt uuritud ühiskonnateaduste metodoloogilist omapära, ei ole kasutatud neid olulisi erijooni, arvestatud humanitaar-

teadlastele suunatud infosüsteemide projekteerimisel (6). Tänaseks on päevselge, et täppisteadustest ja tehnikast päritolevate informatsioonitöö meetodite ning vahendusdokumentatsiooni vormide kopeerimine ei ole end humanitaarteaduste jaoks õigustanud. Teadusliku informatsiooni korraldamist humanitaaraladel tuleb alustada ühiskonnähtuste tunnetamise iseärasuste arvestamisest, humanitaarteadlaste infovajaduse, olemasolevate infokanalite funktsioneerimise uurimisest, humanitaarteadlaste rahulolu või rahulolematuse tundmisest. Humanitaarse mõtlemisviisi arvestamine on aluseks nende vaimse töö organiseerimisel kaasaegselt, arvestades ühiskondlikku tööjaotust tänapäeva teaduses. Teaduslikkuse ülim ideaal humanitaaraladel on täielik informeeritus kõigest inimesse puutuvast. Tegelikult on inimene ja inimühiskond kogu kaasaja teaduse üldine probleem (11). Kuid üha sagedamini nõuavad humanitaarteadlased teadmisi nn. vahealadelt või hoopis teistest teadusharudest. Mõnedel andmetel moodustab selline informatsioonimaterjal juba ca 50% produktiivsest andmestikust. Samaaegselt on vaieldamatult olemas tõsiteaduslik eriala kitsenemine, huvide spetsialiseerumine, süvenemine erialastesse finessidesse (7). Järelikult peaksid humanitaaruurijad olema väga aktiivsed infotarbijad. Selle üldkontseptsiooni foonil on äärmiselt huvitav ja murettekitav tähelepanek, et paljudes suurtes universaalsetes raamatukogudes on rohkem lugejaid insener-tehniliste töötajate ja loodus- ning täppisteadlaste kui ühiskonnateadlaste hulgast. Samal ajal just esimestena nimetatuid teenindavad teravdatud hoolega nii infoasutused kui ka arvukad erialased raamatukogud (3).

Pealiskaudselgi järelemõtlemisel tundub, et kujunenud olukord patustab milleski humanitaarteadlaste suhtes. Nad on hakanud võõrduma raamatukogudest, ei ole eeldustele vastavalt aktiivsed infotarbijad. Tartu Riikliku Ülikooli Teadusliku Raamatukogu lugejatest on humanitaaruurija kõige rahulolematum (2). Nagu nähtub lugejauuringust "36 küsimust lugejale", ei ole sellel rahulolematusel ühest ega selgesti määratud põhjust, kui välja arvata sagedased ja mõneti liialt üldsõnaliseks jäävad märkused uuema väliskirjanduse vähesuse kohta raamatukogu tulmes. Kõige suuremat korrigeerimist vajab humanitaaruurijade arvates raamatukogu infoteenistus. Seda, milles nimelt tuleb asja parandada, mismoodi teabetööd tulemusrikkamalt korraldada, ei oska küsitletud soovitada.

Asjalikud ja puudustele osutavad on märkused raamatukogude vahelise laenutuse (RVL) pika ooteaja kohta, enesekriitilisvõitu nurisemine selle üle, et raamatukogu poolt väljaantud infonimestikke ja koostatavaid bibliograafiaid ei tunta ega kasutada küllaldaselt. Domineerima jääb humanitaaruurija nurisev, rahulolematu, milleski justkui pettunud või raamatukoguhoidjate poolt unustusse jäetu lugejahoiaik. Tartu ülikooli raamatukogutöötajaid häirib selline suhtumisfoon tõsiselt ja vähe lohutust on selles, et niisuguseid meeoleolusid on täheldatud ülemaailmses ulatuses.

Jean Meyriat' (Pariis) andmetel on nii traditsioonilised raamatukogulikud ja bibliograafilised teatmestud kui ka masintöödeldavad infopangad humanitaarteadlaste poolt vähekasutatavad (9). Sama autor avaldab seisukohta, et kaasajal on eriti teravaks muutunud teadusliku uurimistö ja teadusliku informatsioonisüsteemi vastuolud. Näiteks vastuolu olemasolevate mahukate teatmestute ja dokumentaalfondide ning reaalse infovajaduse vahel, vastuolu dokumentide ülikülluse ja nende loominguiliselt produktiivse osa vahel, vastuolu teatud kindlasuunalise infoõudluse ja ebamääraste andmete vahel selle info hankimise reaalsete võimaluste kohta.

Küsitlused näitavad, et ühiskonnateadlased eelistavad mitteformaalseid infokanaleid - kirjanduse läbisirvimist raamatukaupluste lettidel, vestlusi kolleegidega, nad lähtuvad sageli mõttekaaslasautorite viiteandmetest. Vahendusinfoväljaandeid, referaatajakirju ja ülevaateid, riiklikku arvestav-registreerivat bibliograafiat kasutatakse juhuslikult ja ebaregulaarselt (10). Ilmneb püüd kasutada dokumentaalsete andmete kõrval rohkesti fakte, arve jms., mis on pärit ühiskondlikust olemisest endast. Statistika, sotsiaalsed faktid ja neid iseloomustavad andmed on eriti hinnatud sotsioloogide, demograafide ja majandusteadlaste poolt. Kust neid andmeid saab, kui nii töödeldud ja interpreteeritud või ka statistiiliste algandmete kogumikke ei ole või neid ei avalikus-tata. Nõukogude Liidus ei säilitata sotsioloogilisi küsitlusandmeid korduvkasutuseks nagu teeb Roper Public Opinion Center Euroopa ühisturumaade kohta.

Uurimisprogrammiga DISISS (Suurbritannia) selgitati, et kui loodusteadlased tsiteerivad oma fundamentaaluurimustes keskmiselt 80 artiklit ja 10 raamatut, siis ühiskonnateadlaste puhul on need arvud 11:10, millest on selgesti näha, et humanitaarteadlastel on monograafiad tähtsam infoallikas.

Miks see nii on? Jean Meyriat arvab; ühiskonnateaduste arengutempo on aeglasem; kiiret avaldamist nõudvaid avastusi on vähem; ühiskonnateadlastel on oma ideesid raskem ja keerulisem tõestada, mistõttu mõttearendus sobib rohkem raamatusse kui artiklisse; uued ideed toetuvad ühiskonnateadustes sageli vanadele tõdedele - uudsus ei ole originaalsuse kändepind; ühiskonnateadused on oma olemuselt sageli ajaloolised teadused. Järelikult on monograafilise trükisõna, teadusraamatu väärtus ühiskonnateadustes väga püsiv. Reeglina ongi ühiskonnateadlased sõnarahked kirjutajad, nende mõtlemisviis on arutlev, arutus on tõestus ja uute seisukohtade esitamise viis, nõustumine või vastuväitmine isiklike ideede esitamise lahutamatu osa. Vaidlused ei lõpe otsustava võiduga, mida kinnitab kummutamatult tõene argumentatsioon.

Humanitaarteadlane leiab teavet kõigist inimtegevust peegeldavatest dokumentidest. Nende jaoks ei eksisteeri kirjan-
duse ranget eraldatust teaduslikuks ja mitteteaduslikuks. Viimane osa (ajaviiteajakirjad, ajalehed, ilukirjandus jms.) muutub informatiivseks, vääristub tänu teadlase uurimuslikule lähenemisviisile. Seejuures sisaldab trükidokument oma füüsilises olekus, kujunduses, kuulutustes, impressumis ja mujalgi informatsiooni. Ajastu hõngu ja koloriiti, situatsioonikirjeldust ilmneb ka "ridade vahel" - stiilis, toonis, vormis.

1960-1970-ndail aastail uuris Bath'i ülikool koos USA Psühholoogide Liiduga ühiskonnauurijate infokasutust program-
miga INFROSS. Nad leidsid, et ühiskonnateadustes ei ole infovahetus nii selgesti väljendatult rahvusvahelise ulatusega kui reaalteadustes. Nn. rahvuslikes või kohalikes teadustes on see valdavalt sügavutiminevalt regionaalne, autonoomsema iseloomuga. USA ühiskonnateadlased tsiteerivad kaasmaalasi 86,2%, Inglismaal ja Ida-Euroopa maades alla 50% (1). Sellest, et USA-s tsiteeritakse oma maa teadlasi 7 korda tihedamini kui teiste maade humanitaaruurijaid, võib teha muidugi ka järelduse USA-le eriomasest suletusest ja piiratusest. Siiski on vaieldamatu, et ühiskonnateaduste internatsionaalsus on omanäoline - valdavalt vajatakse üldist infot ideedest, meetoditest, teooriatest, koolkondadest, mitte niivõrd faktiteavet.

Infootsisüsteem ühiskonnateadustes on omanäoline ja on osutunud mitteühilduvaks bibliograafiliste ja dokumentaalsete andmepankade organiseerimisskeemidega. Sellised uued infomassiivid nagu "Social Science Citation Index" (SSCI) on

sama alusandmestiku ja struktuuriga kui SCI ja ei ole seetõttu võrreldavalt kasutatavad. Ühiskonnateadlased ei ole oma viidetes ammendavad, nende viiteaparaat pole kaugeltki relevantne - keskmiselt piirduakse 10 viitega, kuigi samateemalisi töid on autoril teada sadu.

Terminoloogilised nihked segavad sugulusautorite leidmist. Mõttekaaslaste ringi määratlemisel on samad takistused kui mitte keskenduda klassipositsiooni erinevustest lähtuvalle ideoloogilistele põhjustele. Erineva ühiskonnakorraga maade ühiskonnateadlaste vajadus tutvuda oma ideoloogilise vaenlase seisukohtadega on infosüsteemi organiseerimise põhinõue (5). Ühiskonnateadused on oma olemuselt poliitilised teadused ja ideoloogilise vaenlase tundmine on edasiminekuaalus nii teadustes kui ka ühiskondlikus teadvuses. Teadustegevuse intensiivistamine on tähtsaim tänapäeva nõue, infosüsteem seda tagav tegur (8).

Teaduslik-informatsiooniline tegevus ei tohi piirduda andmete edasiantmisega juba tehtud teaduslike avastuste kohta, vaid peab olema suunatud ka uute teaduslike avastuste tagamiseks, stimuleerima teaduslike töötajate loomingulist protsessi. On alust arvata, et uus loominguline idee või kontseptsioon tekib sageli vastavalt ette valmistatud teadvuses just sellise kirjandusega tutvumise protsessis, millel esimesel lähenemisel ei tundugi olevat seost antud probleemiga. Seetõttu on kindlasti vaja hoolikalt ja täpselt uurida teadlaste harjumusi ning praktikat alg- ja vahendusdokumentatsiooniga töötamisel, nende loomingulise protsessi iseloomu. Praegu selliste probleemide uurimine alles algab.

Juba pikka aega on olnud vaidlusaluseks küsimus raamatukogunduse, bibliograafia ja informaatika vahekorras. Otsustavalt tuleb ümber lükata arvamus, nagu raamatukogundusel ja bibliograafial ühelt poolt ning informaatikal teiselt poolt oleksid vastandlikud meetodid ja eesmärgid. Vastupidi, neid iseloomustab eesmärkide ja meetodite, ülesannete äärmisearnasus. Võib isegi öelda, et informaatika - see on raamatukogundus ja bibliograafia ühiskonna teaduslik-tehnilise progressi uuel astmel. See tähendab omakorda veel seda, et informaatikas ei tohi unustada traditsioonilise raamatukogundusliku ja bibliograafilise töö meetodeid, need peaksid olema iga informatsioonitöötaja raudvaraks, omandama vaid uue kvaliteedi tänapäeva nõuete tasemel.

Informatsioonikorraldusele humanitaarteadustes võib läheneda veel ühest aspektist, võttes vaatluse alla tüüpilised allikad, võimalikud dokumendid, arvestades nende produktiivsust. Niisugusele lähenemisele saab takistuseks asjaolu, et peaaegu kõigil humanitaaraladel on allikaõpetuse teooria suhteliselt mahajäänud ala. Aeg-ajalt ilmub küll praktilis-metoodilisi käsiraamatuid, kuid teadusliku tunnetuse lähtekoha - informatsiooniallikate - üldistavat teoreetilist käsitlust ei ole. Taolised asjalik-praktilised teatmeteosed jaotavad teadustööks vajalikud allikad tavaliselt algallikateks (первоисточник), allikateks (источник) ja abimaterjalideks (вспомогательный материал) (4).

Teadusliku informatsiooni teoorias samastatakse traditsiooniliselt infoallikas ja dokument. See pole päris täpne. Õigem oleks dokumentatsioonis nimetada spetsiaalselt fikseeritud informatsiooni, mille ülesandeks on ruumis ja ajas kadudeta edastamiseks akumuleerida informatsiooni ning võimaldada seda kadudeta lülitada tunnetusprotsessi.

Informatsioonitöö praktilises korraldamises on oluline dokumentide jaotamine alg- ja vahendusdokumentideks. Seejuures arvatakse algdokumentiks neid kirjapanekuid, mis vahetult fikseerivad teadusliku uurimistöö tulemusi. Selle määratluse järgi on algdokumentiks nii laboratooriumžurnaal, käsikiri, vaatlusprotokoll, muuseumieksponaat kui ka artikkel, dissertatsioon ja teaduslik monograafia. Algdokumendi abil fikseeritud informatsiooni nimetataksegi alginformatsiooniks.

Algdokumentides sisalduva informatsiooni analüütilis-sünteesilisel töötlemisel luuakse uued dokumendid, milles on tihendandmed esimeste infosisust ja mis on nagu signaaliks, lühikeseks teateks esimeste kohta. Saadakse vahendusdokumendid. Tüüpilised vahendusdokumendid on kataloogid, kartoteegid, bibliograafianimestikud, annotatsioonid, referaadid, ülevaated, lühitõlked. Vahendusdokumentide hulka loetakse ka teatmikud, entsüklopeediad, ülevaated ja retsensioonid. Ning lõpuks on väga vajalikud ning teatud ulatuses olemas ka kolmanda astme dokumendid - bibliograafiate, referaatväljaannete jms. nimestikud.

Olgu rõhutatud, et bibliograafilise ja informatsioonilise vahendusdokumentatsiooni mõiste eraldamine ja piiritlemine on vägivaldne ning ainult traditsioonide ja arenguajaloo

õigustatav operatsioon. Mingisugust ületamatut vaheseina bibliograafilise töö ja informatsioonitöö vahel ma ei näe. Informatsioonilisel vahendusdokumentatsioonil on tervikuna üldiselt hilisem teke. Oma iseloomult lähtuvad nad rohkem teadusliku uurimistöö vajadustest, kuna bibliograafiad lähtuvad pigem trikitoodangu arvestamise tarbest. Need kaks pole aga mitte mingil juhul vastandatavad.

Kahjuks ei ole vahendusdokumentide süsteem humanitaarteadustes küllalt sihipäraselt, ülevaatlikult ja loogiliselt korraldatud ning seetõttu hinnatakse teda vähe usaldusväärseks. Kasutajale on ta segavalt ebaoperatiivne ning raskepärane.

Siiski, ka kõike seda, mida tehakse humanitaarteadlaste informeerimise huvides praegugi, kasutatakse uurijate poolt ebatäiuslikult. Õeldu puudutab nii riikliku arvestav-registreeriva bibliograafia kui ka retrospektiivsete bibliograafiaväljaannete kasutamist. Halvasti tuntakse informatsioonibülletääne ja bibliograafiakartoteeke. Seegi ilmnes teravalt TRÜ Teadusliku Raamatukogu poolt läbiviidud uurimuses "36 küsimust lugejale". Osaliselt saab olukorda seletada vastavate teadmiste nõrga propagandaga. Teiseks ja olulisemaks ki põhjuseks näib olevat sekundaarse dokumentatsiooni kasutamise alahindamine osa humanitaarteadlaste poolt, mis omakorda tuleneb oskuse ja harjumuse puudumisest nendega töötamiseks. Lisaks sellele, et informist või raamatukogutöötaja ei tea, millist informatsiooni vajavad teadustöötajad, ei tea viimased ja justkui ei tahagi teada, millist abi nad võiksid ning peaksid saama infoorganilt või raamatukogult. Igal juhul võiks Eestis olla rohkem teatmeteoseid ja informatsiooni vahendavaid publikatsioone.

Lõpuks on humanitaarteadlaste informeerituse parandamise küsimus seotud ka humanitaarteaduste õpetamise probleemidega. Algteadmised, mida saadakse koolis ja ülikoolis, ja informatsioon, mida vajatakse loova teadusliku töö juurde asudes, on omavahel pöördvõrdelised. Kuid kas saab tänapäeval, mil teadmiste hulk ühiskonna elu nähtuste kohta nii tohutult kasvab, jätkata vana, faktiliste teadmiste andmisele põhinevat õpetamismeetodit? Kaasaeg nõuab küll kindlate üldteadmiste aluse loomist, veelgi tungivamalt aga teadusliku mõtlemise võimete ja oskuste arendamist, täieliku ning kindla

ülevaate saamist teadusliku informatsiooni hankimise võimalustest ja meetoditest, teadusliku tunnetamise olulisimast eeldusest. Öeldut on vaja mõista eelkõige seetõttu, et ühiskonna käsituses oleva informatsiooni hulga paratamatule, alaliselt jätkuvale kasvule vaatamata ei saa ühelgi juhul eeldada humanitaarteadlaste ettevalmistusaja vastavat kasvut. Humanitaarteaduste arenguperspektiivi tagamiseks on informatsiooniõõ korraldamine kõige otsustavamaks lüüks. Tuleb loota, et käsil olev koolireform ning peatselt teoks saav kõrgharidussüsteemi põhjalik ümberkorraldamine aitavad kaasa infootsingule orienteeritud, permanentseks eneseharimiseks valmisoleva teadlaskaadri tugevnemisele humanitaaruurijate seas. Infoteeninduse optimeerimine ei ole ega saa olla ainult humanitaarteadlaste mureks, pelgalt nende seadä.

Inimene elab informatsioonimaailmas, infoväljas, mille pinge pidevalt kasvab. Rääkides infoküllusest, rõhutatakse, vahel liialt, seda kui ühiskondlikku õnnetust. Tegelikult on meie kätes inimühiskonna vaimse kultuuri hulka kuuluva sotsiaalselt kasuliku informatsiooni ära kasutamine. Infotõõ optimeerimisel on tugev heuristiline potentsiaal just ühiskonnateadustes, sest kaasaegses infokorralduses tunnevad nad ennast tõrjutuina ja on rahulolematud. Viimane tähelepanek ei ole juhuslik, mõõduv "subjektiivne barjäär" kaasaegsete infoteenindusvormide suhtes. Ühiskonnateadlastele vajaliku infosüsteemi saab rajada, tuginedes humanitaarteaduste metodoloogiale ja allikaõpetuse teooriale, arvestades loomingu psühholoogia ning sotsiaalse mälu erijooni.

Kirjandus

1. Britten J.M. Internationality of the social sciences: implications for information transfer // J. Am. Soc. Inf. Sci. 1984. Vol. 35, N 1. P. 11-18.
2. Must Ü. Ühiskonnateaduste infotõõ aktuaalseid probleeme // Raamatukogu. Tln., 1985. Jaan. lk. 21-26.
3. Андрианова Т.В. Методологические проблемы организации информации в области общественных наук. М., 1980. 203 с.
4. Бельчиков Н.Ф. Пути и навыки литературоведческого труда. М., 1975. 238 с.

5. Берков Р.Н. Введение в технику литературоведческого исследования : Источниковедение : Библиография : Разыскание. Л., 1955. 154 с.
6. Виноградов В.А. Общественные науки в развитом социалистическом обществе и задачи научной информации // Вопросы эффективности информационной деятельности. М., 1983. С. II-34.
7. Кезин А.В. Научность: эталоны, идеалы, критерии. М., 1985. 127 с.
8. Колеватов В.А. Социальная память и познание. М., 1984. 190 с.
9. Мейриа Ж. Использование информации в научных исследованиях: общественные науки // Международный форум по информации и документации. М., 1984. Т.9, №3. С. II-14.
10. Ризов Л.Я. Научная информация и общественные науки. Минск, 1976. С. 88.
11. Фролов И.Т. Актуальные философские и социальные проблемы науки и техники // Философия и социология науки и техники : Ежегодник 1983. М., 1985. С. 7-20.

ОПТИМИЗАЦИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ОБЛАСТИ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Л.Пеэп

Резюме

Из всех актуальных вопросов повышения эффективности информационного обслуживания проблема информации для гуманитарных наук имеет особое значение. Структура и организационные основы, общая методология информации для гуманитарных наук отличаются от практики и теории научно-технической информации. Основные принципы специального подхода к информационной работе в этой области еще не сформировались в теории и не укрепились в реальной работе библиотек и инфоучреждений.

В целях методически правильной организации информации по гуманитарным наукам, необходимо учитывать специфику по-

знания общественных явлений, знать методологии соответствующих наук. Не менее существенными являются анализ созидательного труда ученого и изменения характера потребности в информации в ходе исследовательского процесса. Существенны также реальные данные о том, как используется первичная и вторичная документация. Таким образом, гносеологические и логико-методологические вопросы обществоведения, информационной эвристики и психологии творчества приобретают первостепенное значение.

В гуманитарных науках сам объект исследования и исследуемая проблема очень часто представлены лишь в виде письменного источника. Библиотека или архив остаются единственной лабораторией ученого. Отсюда исходит особо важная роль библиографии в системе информации по гуманитарным наукам. Общественные науки испытывают постоянную потребность в максимальной мобилизации всего накопленного человечеством письменно выраженного материала.

Типичным недостатком в работе наиболее крупных библиотек по гуманитарным наукам является недостаточное и малообзорное раскрытие существующих фондов посредством каталогов. На составление сводных и печатных каталогов в последнее время обращается непозволительно мало внимания. Не лучше обстоит дело и с раскрытием архивных и музейных фондов.

Недооценка роли библиотек в информационной работе вызвана тем, что многие ученые и специалисты даже не подозревают о том богатстве источников информации, которым располагает библиотека, не умеют использовать имеющиеся ресурсы библиографических и информационных изданий. Это беда специалистов и вина библиографов. Обучение читателей умению пользоваться библиотекой, привитие библиотечно-библиографической грамотности, обучение технике разыскания необходимых сведений являются одной из определяющих функций информационной работы библиотек.

Очевидна необходимость ориентации информационного обслуживания в области гуманитарных наук на более полный учет специфики социальной памяти. При проектировании новых и модернизации действующих инфосистем, при внедрении вычислительной техники предвидится большая польза от изучения инфопотребностей гуманитариев. Нет никакого основания считать, что информационное обслуживание в области общественных наук должно повторять приемы и методы технической информации.

DIE OPTIMIERUNG DER INFORMATIONSVERSORGUNG AUF DEM GEBIETE DER GESELLSCHAFTSWISSENSCHAFTEN

L.Peep

Zusammenfassung

Von allen aktuellen Fragen der Hebung der Informationsversorgungseffektivität hat das Problem der Information für Gesellschaftswissenschaften eine besondere Bedeutung. Die Struktur und die Organisationsgrundlagen, die allgemeine Methodologie der Information für Gesellschaftswissenschaften unterscheiden sich von der Praxis und der Theorie der wissenschaftlich-technischen Information. Die Grundprinzipien einer speziellen Einstellung zu der Informationstätigkeit auf diesem Gebiete haben sich in der Theorie noch nicht ausgebildet und sind in die reale Arbeit der Bibliotheken und Informationstellen noch nicht eingeführt worden.

Um die gesellschaftswissenschaftliche Information methodisch richtig zu organisieren, ist es nötig, das Spezifische bei der Erkenntnis der Gesellschafterscheinungen in Betracht zu ziehen und die Methodologie der entsprechenden Wissenschaften zu kennen. Nicht weniger wichtig ist die Analyse der schöpferischen Arbeit des Gelehrten, die Veränderungen seines Informationsbedarfes während des Forschungsprozesses. Eine wesentliche Rolle spielen auch reale Angaben über die Benutzung der primären und sekundären Dokumentation. Solcherweise kommt den gnoseologischen und logisch-methodologischen Fragen der Gesellschaftswissenschaft, der Informationsheuristik und der Psychologie des Schaffens primäre Bedeutung zu.

In Gesellschaftswissenschaften treten das Untersuchungsobjekt und das zu untersuchende Problem oft nur in der Gestalt einer schriftlichen Quelle auf - die Bibliothek oder das Archiv sind für den Gelehrten einzige Laboratorien. Daraus geht eine besonders wichtige Rolle der Bibliographie im Informationssystem für Gesellschaftswissenschaften hervor. Die Gesellschaftswissenschaften haben ständigen Bedarf an der

Aufbietung des ganzen von der Menschheit in schriftlicher Form ausgedrückten Materials.

Ein typischer Mangel der größten gesellschaftswissenschaftlichen Bibliotheken ist die unvollständige und wenig übersichtliche Bestandserschließung durch Kataloge. Man schenkt in der letzten Zeit dem Zusammenstellen der Gesamt- und Druckkataloge unerlaubt wenig Aufmerksamkeit. Nicht besser steht es auch mit der Erschließung der Archiv- und Museenbestände.

Unterschätzung der Rolle der Bibliotheken in der Informationstätigkeit ist davon hervorgerufen, daß viele Wissenschaftler und Fachleute um den Reichtum der in Bibliotheken vorhandenen Informationsquellen keinen Bescheid wissen und die Bibliographien und andere Informationsausgaben nicht zu benutzen verstehen. Das ist die Not der Spezialisten und die Schuld der Bibliographen. Die Nutzerschulung der Leser, das Beibringen der Sachkundigkeit im Umgang mit den Informationsmitteln der Bibliothek und der Technik der Informationssuche - das ist eine der entscheidenden Funktionen der Informationstätigkeit der Bibliotheken.

Die Notwendigkeit, den Informationsdienst in Gesellschaftswissenschaften auf eine vollständigere Berücksichtigung des Spezifischen im sozialen Gedächtnis zu orientieren, liegt offen zutage. Bei der Projektierung der neuen und der Modernisierung der funktionierenden Informationssysteme, bei der Einführung der Rechentechnik bringt die Untersuchung des Informationsbedarfs der Gesellschaftswissenschaftler einen großen Nutzen. Es gibt keinen Grund zu vermuten, daß der Informationsdienst auf dem Gebiete der Gesellschaftswissenschaften das Verfahren und die Methoden der Informationsrecherche in den angewandten Wissenschaften kopieren soll.